

тому існує небезпека того, що політика та практика не зможуть бути однаково дієвими по всій Європі. Крім того, паралельно з вдосконаленням «європейських пенітенціарних органів», слід також розглядати і можливість створення нових інституційних механізмів, діяльність яких забезпечила б додатковий ефект на регіональному рівні.

Література:

1. Dirk Van Zyl Smit Principles of European Prison Law and Policy (Penology and human rights) / Dirk Van Zyl Smit, S. Snacken. – New York: Oxford University Press Inc., 2009. – 488 p.

2. European Prisons Charter Parliamentary Assembly Recommendation 1747 (2006) adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2006 at the 974th meeting of the Ministers' Deputies [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041539&Site=COE>

3. Parliamentary Assembly Council of Europe web-site. Report of the Eleventh Ordinary Sitting of the Parliamentary Assembly of Tuesday 27 April 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/Records/2004/E/0404271500EADII.htm>

О. С. Калмикова¹

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Явище дискримінації існувало в ході всієї людської історії, починаючи з появи держав. Але, лише в середині ХХ століття в рамках міжнародно-правової системи був закріплений принцип недискримінації особистості, що заборонив дискримінацію і мав на меті гарантування кожному члену людського суспільства рівний обсяг прав і свобод. Заборона дискримінації на міжнародному рівні стала потужним стимулом для появи відповідних норм у рамках національно-правових систем. За порівняно короткий період часу з'явилася велика кількість міжнародних та національних нормативних правових актів, спрямованих на боротьбу з дискримінацією. Зусиллями міжнародного співтовариства і окремих держав у сфері боротьби з дискримінацією вдалося

---

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

досягти значних успіхів, завдяки яким багато категорії людей здобули права і свободи.

Питаннями принципу недискримінації в різний час приділяли увагу такі вчені, як А. Х. Абашидзе, С. А. Авак'ян, В. А. Каргашкін, Е. В. Клинова, П. П. Лукін, Ю. А. Решетов, Т. Ф. Таирова, А. Н. Талалаева, О. И. Тиунов, Р. А. Тузмухамедов. Серед українських авторів окремі аспекти забезпечення принципу рівності, а відтак заборону дискримінації, висвітлювали у роботах М. В. Буроменський, В. Г. Буткевич, Л. Г. Заблоцька, С. В. Ісакович, П. О. Недбайло, І. В. Ніколайко, П. М. Рабінович.

Великий внесок у дослідження і вирішення проблеми внесли праці зарубіжних юристів-міжнародників: Е. Бастілла, Бутроса Галі, М. Боссайта, Т. ван Бовена, Д. Вайсбродта, Є. В. Віердага, Ш. Д'Аммуна, Е. Даес, Х. Д'Інглес, Д. Дьєн, Ф. Капоторто, Л. В. Керосові, В. Маккіана, М. А. Мартінеса, М. Робінсон, В. Саар, Е. Санта-Крус, Р. Ставенхаген, А. Хендрікса, А. Ейде.

Непряма заборона дискримінації у Статуті ООН стала потужним імпульсом для прийняття значного числа міжнародно-правових актів на універсальному і регіональному рівнях, які не тільки засудили дискримінацію, а й поклали на державу зобов'язання вжити дієвих заходів по боротьбі з нею. Поряд з цим, норма, що забороняє дискримінацію, закріплена в загальних багатосторонніх договорах, в яких бере участь переважна більшість держав. На держави, які беруть участь в цих договорах, вона розповсюджується за допомогою міжнародно-правового звичаю [1].

На наш погляд, основним доказом існування такого звичаю є практика поведінки держав, які визнають його юридично обов'язковим. Так, за порівняно короткий період часу (починаючи з середини минулого століття) під впливом міжнародного права в конституціях і законодавстві практично всіх національно-правових систем з'явилися норми, що забороняють дискримінацію. Той факт, що окремими державами проводиться серйозна дискримінаційна практика, не може заперечувати існування міжнародно-правового звичаю, а говорить лише про його порушення, яке повинно тягнути за собою міжнародно-правову відповідальність. Допоміжним засобом доведення існування цього звичаю є безліч резолюцій-рекомендацій міжнародних міждержавних організацій, що засудили дискримінацію.

У цьому зв'язку особливо слід виділити резолюції Генеральної Асамблеї ООН, які проголосили, наприклад, Декларацію про ліквідацію

дискримінації щодо жінок від 7 листопада 1967 р., Декларацію про права інвалідів від 9 грудня 1975 року, Декларацію про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії та переконань від 25 листопада 1981 та ін. Положення цих резолюцій володіють значною морально-політичною, нормативною силою, що впливає на фактичну поведінку держав, які змушені враховувати міжнародний клімат, який створився [2].

У літературі підкреслюється, що резолюції-рекомендації цього органу, які не володіючи юридичною силою, тим не менш, є обов'язковими для виконання, оскільки вони висловлюють узгоджену позицію переважної більшості держав світу щодо схвалення правил поведінки, які в них містяться. [3]

Для доказу факту існування міжнародно-правового звичаю, що забороняє дискримінацію, можна навести також акти міжнародних судових органів. Тут доречно згадати відомий консультативний висновок Міжнародного Суду ООН «Про юридичні наслідки для держав триваючої присутності Південної Африки в Намібії, незважаючи на резолюцію 276 (1970 г.) Ради Безпеки» від 21 липня 1971 року, якою було визнано расову дискримінацію грубим порушенням цілей і принципів Статуту ООН. Широкого застосування заборона дискримінації знайшла і в практиці міжнародних судів з прав людини і міжнародних організацій.

Крім того, існування універсальної норми міжнародного права, що містить зобов'язання гарантувати рівність і ліквідувати дискримінацію, підтверджується також думками теоретиків у галузі міжнародного права¹.

Таким чином, можна зробити висновок, що заборона дискримінації є загальновизнаною нормою сучасного міжнародного права, що має змішаний договірно-звичайний характер, оскільки вона визнається більшістю держав, незалежно від рівня їх соціально-економічного розвитку. Ця норма, спочатку закріплена в договірному праві, випередила національну практику держав і стала стимулом для її вдосконалення в інтересах реалізації цілей і принципів Статуту ООН.

Слід також зазначити, що заборона дискримінації є основою діяльності держав у сфері поваги прав людини, так як її послідовне і повне проведення в життя є найважливішим чинником не тільки досягнення справжньої правової рівності всіх людей, а й міжнародного миру і стабільності. Отже, норма, що забороняє дискримінацію, є ідейною осно-

---

¹ Серед вчених такої думки дотримуються: В. Ф. Губін, Е. Н. Коршунова, із зарубіжних: Е. Санта-Крус, С. Вєрдаг та ін.

вою, свого роду фундаментом міжнародних відносин у сфері захисту прав людини, найважливішим системоутворюючим фактором, що об'єднує норми міжнародного права прав людини. Все це дозволяє нам прийти до висновку, що заборона дискримінації є нормою, що має принциповий характер, що відповідає критеріям норм-принципів: нормативність, імперативність, фундаментальність та ін. Вона володіє також такою ознакою, як «специфічно правовий керівний характер по відношенню до інших норм відповідної системи».[4] У зв'язку з цим не можна погодитися з думкою авторів, які вважають, що недискримінація є тільки правом людини, а не принципом міжнародного права.[5]

І останнє, що слід визначити – чи є принцип недискримінації імперативною нормою *juscogens*, тобто нормою загального міжнародного права, характер регульованих відносин якої веде до визнання міжнародним співтовариством держав у цілому, неприпустимість партикулярних відступів від неї під страхом їх недійсності з самого початку.[6] Як було показано вище, принцип недискримінації належить до загального міжнародного права, що є однією з ознак норми *juscogens*, встановлених ст. 53 Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. У вітчизняній науці міжнародного права висловлюється обґрунтована думка, що визначальним моментом в наділенні норми характером імперативності є не форма її вираження, а особливий характер сутності питання, якого вона стосується.[7] Норми наділяються властивістю когентності в силу особливого, глибоко ціннісного їх характеру, що захищають основи правопорядку, покликаного забезпечити ефективне міжнародне співробітництво з метою зміцнення миру, прогресу й гуманності в рамках співтовариств держав.[8] У центрі будь-яких, в т. ч. і міжнародних відносин повинні бути інтереси людини, її благополуччя. Всі люди однаково цінні і тому довільне порушення прав окремих людей тільки через наявність у них якихось особливих ознак є несправедливістю, яка може спричинити за собою не тільки напруженість, але й порушення миру та безпеки. Звідси випливає, що будь-яка міжнародна угода, що визнає дискримінацію допустимою, є із самого початку нікчемною.

Підводячи підсумок, можна дати наступне визначення принципу недискримінації особистості – це загальновизнана норма міжнародного права, яка полягає в забороні розбіжності у правовому становищі людей – володіння ними неоднаковим обсягом прав і свобод людини, – за умови, що така відмінність: а) засноване на природних або соціальних ознаках людей – стать, раса, релігія та ін., які не впливають на користування

конкретним правом, б) направлено на порушення правової рівності, тобто гарантованої державою рівної можливості здійснення однакового обсягу прав і свобод людини.

Література:

- 1.Талалаєв А. Н. Право міжнародних договорів. М., 1985, С. 70.
- 2.Алексідзе Л. А. Деякі питання теорії міжнародного права. Імперативні норми *juscogens*.Тбілісі, 1982, С. 290.
3. Гаврилов В. В. ООН і права людини: механізми створення і здійснення нормативних актів.Владивосток, 1998, С. 97.
- 4.Бобров Р. Л. Основные проблемы теории международного права. М., 1968, С. 193.
5. Абашидзе А. Х. Защита прав меньшинств по международному и внутригосударственному праву. М., 1996, С.119.
6. Шестаков Л. Н. Императивные нормы в системе современного международного права. М., 1981, С. 45.
7. Тиунов О. И. Принцип соблюдения международных обязательств. М., 1979, с.49.
8. Алексидзе Л. А. Некоторые вопросы теории международного права. Императивные нормы *juscogens*. Тбилиси, 1982, С. 240.

С. Р. Асірян¹

КОНЦЕПЦІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СТАТУТІ ООН

В сучасній міжнародно-правовій доктрині не викликає сумнівів основоположне значення Статуту ООН для нормативно-правового закріплення обов'язку поважати і захищати права людини. Дослівно ці слова в Преамбулі Статуту звучать наступним чином: «... знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав більших та малих націй ...» [1]

Окрім того, в пункті 3 статті 1 Статуту встановлено мету ООН «Здійснювати міжнародне співробітництво в сфері розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного ха-

---

¹ Асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого